

**KİTAPLARDA KADIN OLMAK: CHAUCER VE
ORTAÇAĞ İNGİLİZ EDEBİYATINDA KADIN
SÖYLEMİNİN SORUNSALLIĞI**

*Huriye REİS**

ÖZET

Ortaçağ İngiliz edebiyatı edebiyat ve kadın ilişkisinde kadının güçsüzlüğünü vurgulayan bir edebiyattır. Kadınlar genellikle kitaplarda yaptıkları yanlışlar yüzünden yer alırlar ve bir söylem aracı olarak edebiyat kadınların olumsuz imajına katkıda bulunur. Chaucer eserlerinde kadın edebiyat ilişkisini kitaplarda kadının yeri yönünden ele alır ve söylem oluşturma mekanizmaları açısından kitapları ve edebiyatı sorgular. Bathlı Hatun'un Prolog'unda ve İyi Kadınlar Destanı'nın Prolog'unda bir söylem oluşturma aracı olarak edebiyatın kadınlar hakkında geliştirdiği fikirlerin doğruluğunu tartışmaya açar. Bu makale Chaucer'in sorgulamalarına göre Ortaçağ İngiliz edebiyatının desteklediği patriarkal kadın söyleminin doğrularına güvenilmez bir söylem olduğu tezini savunmaktadır. Edebiyatın kadınlar hakkında yaptığı tespitler her söylem gibi güç/bilgi doğrultusunda gelişmiştir ve toplumda güçsüz konumda olan kadınların sözünün geçmediği ve hikâyelerin yazarı olmadıkları bir edebiyat tarafından üretilmiştir. Bathlı Hatun'un ve Aşk Tanrısının kitaplardaki kadın tiplerine itirazlarının temelinde bu sorunsallık yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Chaucer ve kadın, Ortaçağ İngiliz edebiyatı ve kadın, *Wife of Bath*, *Prologue to the Legend of Good Women*, kitap ve kadın

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, huriye@hacettepe.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

**BEING A WOMAN IN THE BOOKS: CHAUCER AND
THE PROBLEM WITH THE DISCOURSE OF WOMEN IN
MEDIEVAL ENGLISH LITERATURE**

ABSTRACT

The relationship between women and literature in medieval English literature is a relationship that stresses the powerlessness of women in literature. Women find themselves represented in the books because of the wrongs they have committed and literature is often a means of creating negative images of women. Chaucer is concerned with the place of women in books and he examines in this context the role of literature and books as discursive practices. Thus particularly in the Wife of Bath's Prologue and in the Prologue to the Legend of Good Women Chaucer questions the truths literature develops about women. This paper argues that Chaucer's questionings reveal that the patriarchal discourse of women developed by medieval English literature cannot be trusted because as a discourse it is produced by the power/knowledge that women lack. Chaucer's treatment of the mechanics of literary representation shows that the knowledge about women is produced by a literature that serves the interests of the dominant and it produces knowledge about women who lack the power to construct or re-construct the truth promoted by literature. It is this problematic that underlies the objections of the Wife of Bath and the God of Love to the truth presented by literature about women.

Key Words: Chaucer and women, women and medieval English literature, women in books, *Wife of Bath's Prologue*, Prologue to the *Legend of Good Women*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Than mote we to bokes that we finde,
Through which that olde thinges been in minde.
And to the doctrine of these olde wyse,
Yeve credence, in every skilful wyse,
That tellen of these olde appreved stories,
Of holinesse, or regnes, of victories,
Of love, of hate, of other sundry thinges,
Of whiche I may not maken rehersinges.
And if that olde bokes were a-weye,
Y-loren were of remembraunce the keye.
Wel oghte us than honouren and beleve
These bokes, ther we han non other preve.

(Prologue to the LGW F 17-28)¹

(O zaman bulduğumuz kitapları okuyalım
Ki o kitaplardır geçmişî hafızalara kazıyan
Ve bu yaşlı bilgelerin doğrularına
İnanalım elimizden geldiğince
Ki onlar eski olurlanmış hikâyeler anlatırlar
Kutsallığın, hükümranlığın, zaferlerin
Aşkın, nefretin ve diğer bir çok şeyin hikâyesini
Hepsini tekrarlayamam şimdi
Ve eğer olmasaydı bu kitaplar
O zaman hafızamızı kaybetmiş olurduk
Saygı göstermeli ve inanmalıyız
Bu kitaplara, başka bir kanıtımız olmadığında.)

(Prologue to the LGW F 17-28)²

Chaucer kitapların yazılış koşullarını ve yazılma nedenlerini irdeleyerek bilgi kaynağı olarak kitapların güvenilirliğini oldukça belirsiz hale getiren *İyi Kadımlar Destanı* (*The Legend of Good Women*) adlı eserinin Prolog'una yukardaki mısralarla başlar. Kitapları geçmişin bilgi birikimini bize aktaran ve kültürel devamlılık zincirini sağlamlaştıran vazgeçilmez değerli hazineler olarak sunar. Bu bakış açısına göre kitapların yazdığı hikâyelere, oluştur-

¹ Chaucer'dan tüm alıntılar *The Riverside Chaucer*, Ed. Larry Benson. 3rd ed. Houghton Mifflin, 1987. adlı eserden yapılmıştır.

² Makaledeki Türkçe çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

dukları doğrulara inanmalı ve güvenmeliyiz. Sonuçta bu konuda bize kaynaklık yapabilecek başka bir şey de yok. Ancak Chaucer'ın eserlerinde kitapların bilgi ve doğru kaynağı olarak sorgulandığını da gözlemekteyiz. Yukarıda sözü edilen kitap güvenilirliği kadınlığın tanımlanması açısından incelendiğinde bir sorunsala dönüşmekte ve kitapların devamlılığını sağladığı doğrular şüpheli duruma düşmektedir. Chaucer özellikle söylem sorgulaması yaparak edebiyatın Ortaçağın kadın söylemiyle ilişkisini ve edebiyat ve güç/bilgi oluşturulması ve kullanımı ilişkisini irdeleyen bir yaklaşım sergiler. Priscilla Martin'in belirttiği gibi, şiirlerinde sürekli olarak eş, bakire veya dul kadın olarak kadınları kurgulayan Chaucer, (1990: xii) kadın kavramının oluşumunda edebiyatın rolüne geniş yer vermekte ve edebiyatın bu konudaki etkisini bir sorunsal olarak sunmaktadır. Bu makale kadınlığın ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda sürekliliği olan bir tartışma yürüten Chaucer'ın eserlerinde söylemin önemini ve edebiyatın egemen söylemin bir parçası olarak kadının toplumsal biçimlendirilmesindeki rolünü sorgulamasını tartışmaktadır. Chaucer Bathlı Hattun'un Prolog'unda ve *İyi Kadınlar Destanı'nın Proloğu'nda* edebiyatın konusu olarak kadını ön plana almakta ve kadın ve edebiyat ilişkisini söylem güç/bilgi çerçevesinde incelemektedir.

Blamires'in vurguladığı gibi, Ortaçağ'da kadın öylesine bir erkek egemen "yapısal kadın karşıtlığı"na tabidir ki yazılanların bu söylemin amaçları doğrultusunda değerlendirilmesi gerekir (1997: 234). Ancak Chaucer söz konusu yapısal kadın karşıtlığını kullanmakla birlikte daha çok kadını güçsüz ve çaresiz bırakarak tanımlayan değil tanımlanan konumuna iten güç bilgi ilişkilerini ele almaktadır. Kitaplarda hikâyeleri anlatılan kadınlar, aslında yaşamlarının edebiyattaki yorumu ve yansıması konusunda hiç bir yetkiye sahip olmayan kadınlardır. *İyi Kadınlar Destanı Prolog'*unun anlatıcısının okuyucuyu kabul etmeye davet ettiği kitap otoritesi kadınlara değil, onları yargılayan ve yaşantılarını egemen söylem ışığında değerlendiren erkeklere aittir. Bir başka deyişle kadın-kitap veya kadın-edebiyat ilişkisi kadın adına başkalarının kurallarını belirlediği bir ilişkidir. Chaucer'ın *Şöhret Evi'nde (The House of Fame)* kısaca hikâyesini anlattığı *Dido ve Troilus ve Criseyde (Troilus and Criseyde)* şiirinin kadın kahramanı Criseyde'nin isimlerinin âşık oldukları erkekler yoluyla bilinir olmasına ek olarak bir ortak

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

yönleri daha vardır. Her ikisi de yaşadıklarının sonucu olarak kitaplara konu olacaklarını ve böylece dünya durdukça kendilerine yakıştırılan olumsuz imajlarından kurtulamayacaklarının bilgisiyle ezilirler. Dido Aeneas'ı sever, onunla bir ilişki yaşar. Aeneas onu terkedince adı lekelenmiş için daha fazla yaşayamaz ve canına kıyar. Sadece sevgilisi tarafından terkedilerek aşk acısı çeken bir kadın değildir Dido artık. Kitapların yazacağı bir hikâye olmuştur ve bir kadın olarak Dido'nun bu imajı silme gücü yoktur:

O, welawey that I was born!
For through yow is my name lorn,
And alle myn actes red and songe
Over al this lond, on every tonge.
(HF 345-348)

(Vahlar olsun, keşke hiç doğmasaydım
Senin yüzünden adım lekelenmiş
Ve tüm davranışlarım okunup söyleniyor
Tüm ülkede herkesin dilinde.)
(HF 345-348)

Dido'nun adı, yaşadığı ilişki sonucu lekelenmiştir ve bunu değiştirmek kadın gücünün ötesinde bir güç gerektirmektedir. Dido "biz kadınların böyle bir gücü yok" (Now see I wel, and telle can,/We wrecched wimmen conne non art; (334-335) diye ağıtlar yakar kendisini terkedip giden ve adını sonsuza dek bir erkeğin tatlı sözlerine kanarak onunla beraber olan kadın olarak kitaplara kaydeden Aeneas'ın ardından. Criseyde'nin hikâyesinde roller biraz değişiktir, ancak o da kitapların adını belirlediği bir kadın olmaktan kurtulamaz. Criseyde kendisine tutkuyla bağlı olan Troilus'la aşk yaşamış ve ona bağlılık yeminleri etmiş Yunanlı bir kadındır. Troya'nın yenileceği belli olunca bir savaş esiriyle değişimi sağlanmış ve Yunan kampına gittikten kısa bir süre sonra kendisine Diomedes'i sevgili edinmiştir. Chaucer'ın başka bir kaynaktan aktardığı hikâyesinde Criseyde de Dido gibi endişelidir. Başkalarının yazıp söyleyeceği hikâyesiyle Criseyde sonsuza kadar aldatan kadın olarak kitaplarda yerini alacak ve bu bağlamda tüm kadınlar güvenilmez damgasını yiyecektir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Allas, of me vnto the worldes ende
 Shal neyther ben ywriten nor ysonge
 No good word, for thise bokes wol me shende.
 O, rolled shal I ben on many a tonge;
 Thorough-out the world my belle shal be ronge!
 And wommen moost wol haten me of alle --
 Allas, that swich a cas me sholde falle. (TC V 1058-1064)

(Vah bana, dünya durdukça
 Hakkımda bir tek iyi söz yazılıp söylenmeyecek
 Ah bu kitaplar beni mahvedecek
 Dillerde dolaşacak adım
 Tüm dünyada bilinecek yaptıklarım
 Ve en çok kadınlar nefret edecek benden
 Vah ki başıma böyle bir şey geldi.) (TC V 1058-1064)

Dido ve Criseyde'nin dile getirdiği durum Ortaçağ İngiliz edebiyatında kadın edebiyat ilişkisine ışık tutan bir durumdur. Ne Dido, ne de Criseyde kitapların yanlı anlatımlarını düzeltmek için savaş vermeye eğilimli değillerdir. Tam tersine kitapların onlar için yazacaklarına teslim olurlar. Kitaplar yoluyla yaratılan mağduriyet ve mahkûmiyetlerini kabul ederler. Erkeklerin aksine kadınların konuşma ve söylem oluşturma hakları veya güçleri yoktur. Kadın kitap ilişkisi daha çok kadınlar hakkında veya onlar için yazılan kitaplar çerçevesindedir. Ortaçağ kadın yazarları kadın edebiyat ilişkisinin bu dar çerçevede olduğunun bilincinde yazarlar olarak varlık gösterdikleri edebiyatta adeta yok olmak isterler veya Joan Ferrante'nin belirttiği gibi, Ortaçağ kadınının "kendi hayatı veya başkalarının hayatı üzerinde bir yetki kullanması imkânsız olduğu için" (1988: 213), edebiyatta da yazarlık yapmanın daha dolaylı ve saklı yollarını geliştirmek zorunda kalırlar. Örneğin, Julian of Norwich okuyucusundan "zayıf ve zavallı bir kadın" olan kendisinin varlığını unutup sadece yazdıklarına odaklanmalarını ister (1978: 133, 191). Margery Kempe, Julian of Norwich gibi, kadın olmasına rağmen Tanrının kendisini elçi olarak seçtiğini savunarak bildiklerini anlatma ve yazma yetkisi edinir (1985: 33, 257) Kadın yazarlar aslında bu yoksunluklarını olumlu bir şekilde kullanırlar. Jane Chance'in belirttiği gibi, kadın yazarlar egemen söylemi kabul eden ancak bu söylem koşullarında kendilerini yeniden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kurgulayabilen kadınlardır (1996: 17-18). Aslında bu kurgusal örneklerle Ortaçağ kadın yazarların kitaplarla ilişkisi arasında yakın bir ilişki vardır. Criseyde ve Dido'nun temsil ettikleri "yanlış davranışlar" Ortaçağ kadın söyleminin kınadığı ve ideal kadınlık tanımından dışladığı davranışlardır. Aşağıda göreceğimiz gibi, Chaucer'ın Bathlı Hatun karakterinin kendisine her gece kadın aleyhtarı hikâyeler okuyarak onu "doğru kadın" olarak reforme etmek isteyen üniversiteli genç kocası Dido ve Criseyde gibi kitaplara malolmuş ve kadın yanlışlarının simgesi haline gelmiş kadınları örnek olarak kullanır. Bathlı Hatun'un üniversiteli genç kocası davranışlarını tasvip etmediği karısına doğruluğundan emin olduğu başta Âdem ve Havva'nın hikâyesi olmak üzere kadın yanlışlarının, kadın itaatsizliğinin, kadının süse düşkünlüğünün, kadının sadakatsizliğinin, kadının kibirli ve geveze oluşunun örneklerini sonuçlarıyla birlikte sunan hikâyeler okumakta ve Alison'ın bu hikâyelerdeki kadın tanımını içselleştirmesini sağlamaya çalışmaktadır. Julian of Norwich ve Margery Kempe için de bir yazarlık stratejisi olarak da olsa böyle bir içselleştirme ve kabullenme söz konusudur. Hallissy'nin de vurguladığı gibi, kadınlarla ilgili tüm kural ve kanunlar "erkekler ne tür kadının ideal kadın olduğunu ve kadınlara da bu ideale ulaşmak için nasıl davranmaları gerektiğini öğretmeyi amaçlamaktaydı" (1993: 11). Bu yüzden de erkeklerin belirlediği kadın tiplerine uygun olmayan kadın ciddî eleştirilere ve yargılamalara maruz kalabilmekteydi (Hallissy 1993: 19).

Bu bağlamda etkin bir şekilde kullanıldığına tanık olduğumuz yazın türü kadınları eş ve anne olarak eğitmeyi amaçlayan "Tavsiye edebiyatı" veya görgülü kadının kitabı türündeki eserler aslında kadının gerçek dünyada nasıl davranması gerektiğini belirlemeyi ve kadını yönlendirmeyi amaçlayan eserlerdir (Bornstein 1983: 13). Bu alanda önemli etkisi olduğu kabul edilen *The Book of the Knight of the Tower*, Bornstein'ın da belirttiği gibi, tamamen bir erkeğin görüşlerini yansıtan bir eser olup, kadınları erkeğe en az sorun ve masraf çıkaracak uyumlu ve itaatkâr varlıklara dönüştürme hedefine yöneliktir (1983: 49). Yine Bornstein'ın belirttiği gibi, tavsiye edebiyatında yazar kadın olsun (*The Good Wife Taught Her Daughter*) veya, genelde olduğu gibi, erkek olsun, Ortaçağda tüm sosyal sınıflar için ideal kadın itaatkar

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kadındır, kötü kadın ise dik başlı, erkeğine itaat etmeyen kadındır ve kadının erkeğe bağlı olması durumu sosyal bir gerçeklikten çok doğal olan bir durumdur (1983: 118). Dolayısıyla tavsiye edebiyatı aslında bir yandan gerçek hayatı yansıtır, diğer yandan da gerçek hayatta geçerli olan alçakgönüllü, itaatkâr ve uyumlu kadın modelini yaratıp devam ettirecek bir görev üstlenir (Bornstein 1983: 119). Bu bağlamda tavsiye edebiyatı aslında ekonomik ve politik alanda önemli roller üstlenen kadının bu yönünü bastırmayı tercih eder. Onun yerine erkek egemen söylemin kadın için uygun gördüğü kadınlık tanımını doğrulaştırmak amacıyla alçakgönüllü olmak, erkeğe bağımlı olmak, iffetli ve itaatkâr olmak gibi özellikleri ideal kadın özelliği olarak sunar. Bu nedenle de kadının eş ve anne olarak evdeki rolünü öne çıkarır ve kadının yaşamının merkezini ev olarak sunar (Bornstein 1983: 120).

Chaucer'ın kadın edebiyat ilişkisini söylem bağlamında sorgulamasının nedenlerinden biri, edebiyatı sadece kültürün bir yansıması olarak değil aynı zamanda o kültürü oluşturan söylemsel bir uygulama olarak görmesidir diyebiliriz. Bir başka deyişle, Riddy'nin "What the Good Wife Taught Her Daughter" için söylediği gibi, kadınlarla ilgili yazılanlar sadece sosyal uygulamaları göstermez, bu yazılar aynı zamanda ideolojik bir amaç güderler ve politik amaçlara hizmet ederler (1996: 66). Edebiyat aslında kadın sosyal oluşumuna katkıda bulunarak kadın sosyal cinsiyetini tanımlayan bir araç görevini üstlenir. Chaucer'ın kadın sosyal cinsiyetinin oluşturmada egemen söylemin rolünü sorguladığı yerlerden biri Bathlı Hatun'un Prolog'udur. Canterbury hacılarının çoğunluğunu oluşturan ve Ortaçağ kültürünün kadın tiplerini içselleştirmiş olan erkek dinleyicilerine hikâyesini anlatmaya hazırlanan ve hikâyesine geçmeden önce sunduğu uzun önsözünde kendisi ve kadınlarla ilgili Ortaçağ genellemelerini sıralayan Bathlı Hatun'un tüm yazılan ve söylenenlerle ilgili bir sorunu vardır. Bathlı Hatun dinleyicisine üçü yaşlı toplam beş erkekle evlendiğini anlattığı Ortaçağ kültürüne atıflarıyla zengin bir panorama oluşturan önsözünde ona Ortaçağ otoritelerinden oluşturduğu kadın aleyhtarı bir dizi yazı ve hikâye okuyarak okur yazarlığını ve eğitimini baskı aracı olarak kullanan beşinci kocasını özellikle vurgular. Çünkü beşinci kocası Jenkyn Alison'un parası için değil

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

onu sevdiği için evlendiği kocasıdır. Ayrıca, Alison'ın anlattıklarına göre, en fazla fikir ayrılığı yaşadığı ve kontrol etmekte en çok zorlandığı kocasıdır. Çünkü kocası kadınlarla ilgili hikâyeler içinden kadın aleyhtarı olan hikâyeleri seçmek ve onları birer birer ve sürekli olarak okumak konusunda çok ısrarlıdır. Alison kendisini adeta bir beyin yıkama projesiyle karşı karşıya bulmuştur. Alison'ın üniversiteli kocasının bildiği kadın aleyhtarı hikâyeler İncil'de hayatları anlatılan iyi kadın sayısını çoktan aşmıştır. Alison'a göre bu durum üniversiteli okumuş erkeklerin hiçbirinin kadınlar lehine konuşmadığı gerçeğiyle uyumludur. Alison kadın ve kitap ilişkisinin kadının adını karalamak ve erkeğe oranla kadını ikincilleştirmek şeklinde kadın aleyhinde olduğu görüşündedir. Alison'a göre üniversiteli kocasının "Kötü Kadınlar Kitabı"nı okuması eğitim almış erkeklerin en iyi bildiği ve en çok yaptığı şeyin kadınlar aleyhine olan görüşleri yaymak ve doğrulamak olduğunu göstermektedir:

And every nyght and day was his custume,
Whan he hadde leysur and vacacioun
From oother worldly occupacioun,
To reden on this book of wikked wyves.
He knew of hem mo legendes and lyves
Than been of goode wyves in the bible.
For trusteth wel, it is an impossible
That any clerk wol speke good of wyves,
(The Wife of Bath's Prologue 682-689)

(Ve gece gündüz alışkanlığıydı
Ne zaman bulsa biraz boş zaman veya tatilde olsa
Diğer dünyevi işlerden zaman bulsa
Bu kötü kadınlar kitabından okurdu
İncildeki iyi kadın hayatları veya destanlarından
Çok daha fazla sayıda böyle hikâyeler biliyordu
Çünkü inanun bana imkânsızdır
Bir üniversiteli okumuş adamın kadınlar için iyi
konuşması.)

(The Wife of Bath's Prologue 682-89)

Bathlı Hatun Alison Ortaçağ kadın söyleminin yaratıcısı
olan okumuş yazmış erkeklerin kadınları bu bağlamda kitaplarıyla

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

şekillendirdiğini ve olumsuz tiplerinin tarafı olduğunu vurgulamaktadır. Egemen söylemi sorgulayan ve kadın ve edebiyat ilişkisini bir sorunsala dönüştüren sorusunu da bu bağlamda sorar:

Who peyntede the leon, tel me who?
 By god! if wommen hadde writen stories,
 As clerkes han withinne hire oratories,
 They wolde han writen of men moore wikkednesse
 Than al the mark of adam may redresse.
 (The Wife of Bath's Prologue 692-696)

(Aslanı böyle resimleyen kim, söyle kim?
 Tanrı biliyor, eğer kadınlar yazsalar hikâyeleri
 Okumuş adamların yazdıkları gibi
 Onlar da erkeklerin o kadar kötülüğünü yazarlardı ki
 Adem bile yetmezdi adlarını temizlemeye.)
 (The Wife of Bath's Prologue 692-96)

Bu mısralar doğruların belirlenmesinde anlatılandan çok anlatanı, yazılandan çok yazanı dikkate almamız gerektiğini vurgulamaktadır. Ortaçağ kadınının eğitimden yoksun olduğunu söyler Bathlı Hatun. Ortaçağ kadını okur yazar değildir. Kendisi hakkında söz söyleme veya yazı yazma gücü yoktur. Bu bağlamda erkek kontrolünde bulunan edebiyat ve entellektüel dünya kadını sadece sosyal yaşamda değil söylem dünyasında da pasif ve tanımlanan konumuna itmektedir. Ancak Bathlı Hatun'un sorgusunun sadece bir kısmını bu ikincillik oluşturmaktadır. Daha geniş bir bakış açısıyla, Alison'ın sorgusu söylem oluşturma koşullarıyla ilgilidir. Foucault'un üzerinde durduğu güç/bilgi ilişkisini Alison'ın karşı çıkışında tüm açıklığıyla görmekteyiz. Foucault söylem teorisini açıklarken genelleştirilen doğruların oluşturulmasında Doğru/Bilgi ile Güç/İktidar arasındaki sıkı ilişkiyi vurgular. Doğrular ve bilgi ancak onu oluşturan ve devam ettiren güç mekanizmalarının varlığıyla kabul görür:

Power produces knowledge (and not simply by encouraging it because it serves power or applying it because it is useful); that power and knowledge directly imply one another; that there is no power relation without the correlative constitution of a field of knowledge, nor knowledge that does not

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-I Winter 2009*

presuppose and constitute at the same time power relations. (1975: 27)

(Güç/İktidar bilgiyi üretir (yalnızca güce/iktidara hizmet ettiği için onu teşvik ederek veya yararlı olduğu için onu uygulayarak değil); İktidar ve bilgi doğrudan birbiriyle bağlantılıdır. Karşılığında bilgi alanı oluşturulmayan bir güç/iktidar ilişkisi olmadığı gibi aynı zamanda güç ilişkilerini öngörmeyen veya oluşturmayan bilgi de yoktur.) (1975: 27)

Alison'ın atıfta bulunduğu Asop masalında bir aslanla bir insan hangisinin daha güçlü olduğunu tartışırken rastladıkları bir heykel üzerinden konuşan insan kendisinin daha güçlü olduğunu iddia eder. Söz konusu heykel bir aslanı yenmekte olan bir insanın heykelidir. Aslan buna cevap olarak o heykeli kimin yaptığını sorar. Eğer o heykeli yapan bir aslan olsaydı yenilen aslan değil insan olurdu muhakkak diyerek heykeli yapma yetisine sahip insanın bu konudaki doğruları dilediğince yönlendirebileceğine işaret eder aslan. Alison da patriarkal kadın söyleminin görel ve taraflı olduğunu iddia etmektedir. Sonuçta tüm söylemler Foucault'nun tanımındaki gibi güçlü'nün "yerel, belirli bir konuda ve belirli bir zamanda" oluşturduğu bilgiler bütünüdür ve bilgiyi oluşturan güç kaynağının değişmesiyle değişime uğrayabilecektir. Aslında Alison oldukça tartışma yaratan bir karakterdir. Bazı eleştirmenlere göre, Alison erkek egemen söylemin kullandığı dilde hapis kalmış bir zavallıdır (Patterson 1983: 682). Peggy Knapp de Alison'ın çabalarını "söylemin, otoritenin, kontrolü" olarak görmek gerektiğini ileri sürer (1989: 46). Carruthers'in de-ğindiği gibi, bazılarına göre Alison'ın feminizmle veya kadın haklarıyla hiç bir ilgisi olamaz, o zaten kapitalist düzen ve patriarkal düzenin kurallarını kabul etmiş ve bu düzenden yararlanmaya çalışan kurgusal bir karakterdir.³ Fakat Alison'ın sorgulaması sadece kadın aleyhtarı söylemin yargılayıp dışladığı bir kadının egemen söylem içinde kendine yer açmak ve böylece onu içten fethetmek amacına yönelik bir sorgulama olarak görülmemelidir.

³ Bu konudaki tartışmalar için bakınız Mary Carruthers, "The Wife of Bath and the painting of lions Afterword", 40-44.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4 / 1-I Winter 2009

Alison'ın aslan resmine yaptığı atıf, söylem oluşturma kural ve koşullarını yeniden gözden geçirmeye davet eder bizi. Sonuçta Alison'ın ilk üçü yaşlı ve zengin, son ikisi ise kendinden küçük ve fakir olan kocalarıyla geçirdiği yaşamı da bir kadının hayatını belirleyen doğruların nasıl farklı yorumlanabileceğine bir örnektir. Alison ilk üç kocasından bir grup olarak söz eder. Onlar yaşlı kocadır ve kendisi de tüm kadın aleyhtarı düşünür ve bilgelerin korktuğu türden genç, tutkulu, süse ve gezmeye düşkün, başka erkekleri cezbeden ve kocalarını aldatmaktan çekinmeyen bir kadındır (196-208). Kendisini son derece kıskanan ve aynı zamanda da memnun etmeye çalışan yaşlı kocalarına akla gelebilecek her türlü kötülük ve suçlamayı yaparak canı istediği gibi yaşar (235-394). Alison'a göre, Tanrı insanların hepsini bir yaratmamıştır. Ekmek bile iyi buğday ekmeği ve esmer ekmek olarak farklılıklar gösterir. Dolayısıyla o da bir kadın olarak çok iyi olmak zorunda değildir. Sonuçta kadınlar arasında rahibe olanlar da vardır. Ancak Alison onlardan biri değildir ve olmak da istememektedir (95-112). Öte yandan Alison da yaşlı ve zengin eş olan tarafın nasıl bir yaşamı olduğunu görür. Dördüncü kocası hem çapkın hem de şiddet yanlısı bir kocadır. Alison'ı çok mutsuz eder ve Alison onun ölümünden kısa bir süre sonra üniversiteli olan beşinci kocasıyla evlenir. Yaşlı kocalarının kendisine yaptığı gibi bütün malını ve parasını kocasına devredince görür ki kendisinin hiç bir söz hakkı kalmamıştır. Tekrar iktidarı ele geçirmesi gerektiğine inanır ve sonunda bunu başarır. Ancak Alison'ın asıl sorun yaşadığı konu genç kocasının her akşam ona okuduğu "Kötü Kadınlar Kitabı"dır. Aslında bu kitap Alison için bir tür aynadır. Kocasının kendisine okuduğu hikâyelerdeki kadınlar huy ve davranış olarak Alison'a çok benzemektedirler ve Alison da her gece bu kitaptaki hikâyelerde tekrar tekrar kendini görmeye zorlanmaktadır. Alison'ın tepkisi bu kitabı yırtmaya çalışmak olur ki bir kaç sayfa yırtmayı başarır da. Aslında aslanı yenen insan hikâyesinde olduğu gibi üniversiteli kocası Jenkyn'in okuduğu bu hikâyelerin hepsi de erkeklerin kadınlar hakkında yazdığı hikâyelerdir. Dolayısıyla hikâyelerin hedef kitlesi olan kadınlara aslında ne kadar kötü olduklarını anlatırlar ve kadınların kötülüğü genellikle erkeklere verdikleri zararla ölçüldüğünden erkeklerin de ne kadar iyi varlıklar olduğunu ispatlarlar. Bathlı Hatun bu bağlamda isyan eder ve eğer kadınların eli kalem tutsaydı erkeklerin kötülüğü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

hakkında yazılabilecek pek çok kitap çıkacağını dile getirir (693-96). Başka bir deyişle, kadınlar hakkında bu kadar çok olumsuz hikâye bulunması kadınların kötü erkeklerin ise iyi olduğunu ispatlamaz, aksine gücü elinde bulunduran kesimin doğruları belirleme ve yayma yetki ve becerisi olduğunu gösterir. Bu bağlamda kadının ne olduğu bir yorum ve sunuş sorunudur. Nitekim Alison'ın anlattığı karı koca ilişkisinde de Alison kendisine kitap okuyan erkeği dinleyerek kendini tanıyan, öğrenen kadın konumundadır. Alison'ın savaşı aynı zamanda bu imgeyledir. Bu yüzden kocasına saldırdığında hedefi kitaptır (788-791). Kendisinin de itiraf ettiği gibi, bu kitabı okuması mümkün değildir ama okunmasını engellemeye çalışır. Priscilla Martin'in de belirttiği gibi, burada söz konusu olan kadınları olumsuz kodlayan eleştirel yazın geleneğidir. Alison'ın kocası belirli bir söylemin temsilcisi olarak hareket eder ve bu söylemi devam ettirmek için büyük çaba gösterir (1990: 8). "İnsana yenilen aslan resmi" benzetmesi de bu bağlamda önemli bir vurgudur.

Edebiyatla yaygınlaştırılan olumsuz kadın imajının aslında egemen söylemin tercihi olduğunu daha açık bir şekilde *İyi Kadınlar Destanı Prolog*'unda anlatıcının Aşk Tanrısı tarafından aşk düşmanı olmakla suçlandığı bölümde görebiliriz. Chaucer'ın rüya şiirlerinin sonuncusu olan *İyi Kadınlar Destanı'nın* (*The Legend of Good Women*) önsözünde anlatıcı kendini sadık kulu olduğunu beyan ettiği Aşk Tanrısının karşısında bulur. Ancak Aşk Tanrısı o zamana kadar Aşk'a yazdığı şiirlerle hizmet ettiğini düşünen anlatıcıyı düşman ilan etmiştir ve onu görmeye bile tahammülü yoktur. Neye uğradığını anlayamayan anlatıcıya Aşk Tanrısı öfkesinin nedenini şu sözlerle anlatır:

And thou my fo, and al my folk werreyest,
And of myn olde servaunts thou misseyest,
And hindrest hem, with thy translacioun,
And lettest folk from hir devocioun
To serve me, and holdest hit folye
To serve Love. Thou mayest hit nat denye;
For in pleynt text, with-outen nede of glose,
Thou hast translated the Romaunce of the Rose,
That is an heresy ageyns my lawe,
And makest wyse folk fro me withdrawe.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

And of Criseyde thou hast seyde as thee liste,
 That maketh men to wommen lasse triste,
 That ben as trewe as ever was any steel.
 (F 322-334)

(Ve sen benim düşmanım, ve tüm halkıma savaş açtın
 Ve benim eski kullarımı karalyorsun
 Ve onları engelliyorsun, yaptığın çevirilerle
 Ve insanların bana bağlılığını kırıyor
 Ve bana, aşka sadakati aptallık sayıyorsun. İnkâr edemezsin
 Yalın bir şekilde, hiç bir yorum gerektirmeden
Gülün Romansını çevirdin.
 Bu benim kanunuma karşı bir suçtur
 Ve böylece akıllı insanları benden uzaklaştırdın
 Ve Criseyde'yi bildiğin gibi anlattın
 Bu yüzden artık erkekler hep çelik gibi sağlam ve dürüst
 Olan kadınlara güvenmiyor.)
 (F 322-334)

Aşk Tanrısı Chaucer'in çevirisini yaptığı *Gülün Romansı* (*The Romance of the Rose*) ve yeniden yazdığı *Troilus ve Criseyde* hikâyesinin edebiyata kazandırılmasını Aşk söylemine yapılmış saldırılar olarak yorumlamaktadır. Yukardaki dizelerden anlaşıldığı üzere anlatıcı yaptığı çeviri ve yazma faaliyetleriyle olumsuz kadın imajına katkıda bulunmuştur ve bu kadın erkek herkesin yaşamını olumsuz etkilemiştir. Aşk Tanrısının kaygısı kendi doğrularının bu şekilde zayıflatılması ve ona olan inancın sarsılmasıdır.

Nitekim bu ağır suçun cezası da oldukça ağır olacaktır. Aşk Tanrısının anlatıcının yaptığı olumsuz katkılara tepkisi anlatıcıyı şiddetle cezalandırmak olur. Aşk Tanrısına göre, anlatıcı savunmasını iyi hazırlasa menfaatine olur, çünkü eğer yaşarsa yaptığından çok acı pişmanlık duyacaktır:

Of thyn answere avyse thee right weel;
 For, thogh that thou reneyed hast my lay,
 As other wrecches han doon many a day,
 By seynt Venus, that my moder is,
 If that thou live, thou shalt repenten this
 So cruelly, that hit shal wel be sene!

(F 335-340).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Bu suçlamaya anlatıcının itirazı vardır. Hatta yardımına aşkta sadakat ve fedakârlığın sembolü olan Papatya Alceste de yetiştir. Alceste'ye göre anlatıcının başkalarının yazdığı (ve kendisinin de büyük ihtimalle anlamadığı) hikâyelerden sorumlu tutulmaması gerekir. Sonuçta anlatıcı ne yazdığını pek bilmeyen saf bir adamdır. Hatta belki de bu hikâyeleri yazması için emir almıştır veya baskı görmüştür ve şimdi de yaptığından son derece pişmandır:

And eek, paraunter, for this man is nyce,
He mighte doon hit, gessing no malyce,
But for he useth thinges for to make;
Him rekketh noght of what matere he take;
Or him was boden maken thilke tweye
Of som persone, and durste hit nat with-seye;
Or him repenteth utterly of this.

(F 363-369)

Anlatıcının ise tamamen farklı bir yorumu vardır. Çeviri ve uyarlamalarının amacının aslında Aşk Tanrısına hizmet etmek ve aşıkları aşka özendirmek olduğunu iddia eder. Suçlu olduğu iddiasını reddeder. Yazdıklarının sorumluluğunu da kabul eder, fakat olumsuz yorumlara anlam veremez:

For that I of Creseyde wroot or tolde,
Or of the Rose; what-so myn auctour mente,
Algate, god wot, hit was myn entente
To forthren trouthe in love and hit cheryce;
And to be war fro falsnesse and fro vyce
By swich ensample; this was my meninge."

(F 469-474)

(Eğer Criseyde'yi anlattım veya yazdımsa
Ya da *Romansı*, kaynak yazarımın yazdığı gibi,
Tanrı biliyor, amacım
Aşkın doğrularını ve ona inancı geliştirmektir
Ve sadakatsizlik ve kötülükten
Bu örneklerle uzak tutmaktı onları, amacım buydu.)

(F 469-474)

Aslında burada söz konusu olan sadece kitapların güvenilirliği değil aynı zamanda kitapların sunduğu doğruları okuyucu-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

nun yorumlayış tarzıdır. Prolog'ta anlatıcı bir kitap yazarı ve çevirmen olarak kadınlar aleyhine yazmadığını savunmaktadır. Aynı zamanda kitapların doğrularını ve doğru oluşturmadaki önemini vurgulamaktadır. Okuyucunun yorumu nasıl olursa olsun sonuçta Criseyde'nin hikâyesi aldatan kadın hikâyesidir ve Jean de Meun da *Gülün Romansı*'nda yer alan kadın aleyhtarı söylem için anlatıcınıninkine benzer bir savunmada bulunmuştur (Percival 1998: 146-147). Aşk Tanrısının itirazı da bu yorum farklılığına yol açabilecek hikâyelerin tekrarlanmasıdır. Kadınlar hakkındaki hikâyelerin böylesine ısrarlı bir şekilde kadın aleyhine ve olumsuz olması inandırıcılığı arttıran bir durumdur. Aşk Tanrısı bu yüzden anlamı açık hikâyeler yazılmasını ister. Alceste de bu tartışmanın faydasız olduğunu hatırlatan kısa ve kesin bir uyarıda bulunur: "lat be thyn arguinge; For Love ne wol nat countrepleted be / In right ne wrong;" ("Başlatma şimdi senin fikrinden. Aşk böyle tartışmalara izin vermez/ Yanlış da olsa doğru da olsa") (F 475-77)

Görüldüğü gibi, bu tartışmanın merkezinde kadın tanımının bir söylem oluşturma aracı olarak edebiyatla ilişkisi vardır. Burada kendisini kadında saflık, temizlik ve fedakârlığın sembolü olan Papatya aşığı olarak sunan anlatıcı rüyasında karşılaştığı Aşk Tanrısı tarafından aforoz edilir. Aşk Tanrısına göre anlatıcı tam bir düşmandır çünkü aşıkların aleyhinde yazılar yazmakta veya bu tür yazıları çevirerek veya yeniden yazarak Aşk'a olan inancı azaltmaktadır. Aslında hiç de başarılı bir aşık olmadığını bildiğimiz anlatıcının yazıları yoluyla Aşk'a bu kadar zarar vermesi olayı komik kılarsa da Aşk Tanrısının yönelttiği suçlama ciddî bir suçlamadır. Anlatıcı Ortaçağ'da bilinen bir hikâye olan *Troilus and Criseyde* hikâyesini "canı istediği gibi" anlattığı için suçludur. Yine Ortaçağ'da polemik yaratmış bir eser olan *Gülün Romansı*'nı çevirdiği için suçludur. Çünkü bu kitaplar kadınları güvenilmez ve aldatan tipler olarak sunarak erkeklerin kadınlardan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Anlatıcının "ben sadece kaynak kitaplar ne diyorsa onu yazdım" diyerek sorumluluk kabul etmemesi bir işe yaramaz. Aşk Tanrısının G Prolog'ta dile getirdiği gibi aslında anlatıcı kadınlarla ilgili kitaplar arasından bir tercih yapmış ve kadın konusunu tartışmalı bir hale getirebilecek kitapları seçmiştir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Answer me now to this;
Why noldest thou as wel [han] seyde goodnesse
Of wemen, as thou hast seyde wikednesse?
Was there no good matere in thy mynde,
Ne in alle thy bokes ne coudest thou nat fynde
Som story of wemen that were goode and trewe?
(G 267-272)

(Şimdi sen şuna cevap ver
Niçin kadınlar için hiç iyi bir şey söylemedin
Kötülüklerini anlattığın gibi
Aklında hiç mi iyi bir konu yoktu
O kitaplarında hiç mi bulamadın
Hem iyi hem de sadık kadın hikâyeleri
(G 267-272)

Aşk Tanrısı, Ortaçağa göre oldukça büyük olan kitap koleksiyonunda kadınları yücelten ve onların fedakâr ve sevecen doğalarını anlatan kitapları olmasına rağmen anlatıcının özellikle Troilus'u aldatan ve aşk acısıyla ölümüne yol açan Criseyde'nin hikâyesini yeniden yazmayı seçtiğini iddia etmektedir. Aşk Tanrısının özellikle vurguladığı konu anlatıcının kadınlarla ilgili çeşitli yorum ve hikâyeler içinden özellikle kadınları güvenilirmez gösteren hikâyeleri seçmiş olduğudur. Tabii ki Aşk Tanrısı da kendi doğrularını yaygınlaştırmak ve aşkı sürekli kılmak için belli hikâyelerin anlatılmasına izin vermekte diğerlerini ise sansürleme yoluna gitmektedir. Bu farkındalık Aşk Tanrısının kadınlarla ilgili kabul gören doğruların oluşturulmasında geçerli olan koşulları manipüle etmesine yol açmaktadır. Bu yüzden anlatıcının hatasını düzeltebilmesi için verilen ceza bir iyi kadınlar destanı yazmasıdır. Aşk Tanrısı onu yine kitaplara gönderir. Kitaplarıyla yaptığı zararı yine kitaplarla düzeltilmesi gerekmektedir. Yazacağı iyi kadınlar destanına dahil edecek kadın bulmakta zorlanmayacağı açıktır:

And in thy bokes alle thou shalt hem finde;
Have hem now in thy Legend alle in minde,
I mene of hem that been in thy knowinge.
For heer ben twenty thousand mo sittinge
That thou knowest, that been good wommen alle
And trewe of love; (F 556-61)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

(Ve kitaplarında bulacaksın hepsini
Destanında hepsini yaz ki hatırlansınlar
Yani senin bildiklerini demek istiyorum
Yoksa senin bildiğinden yirmi bin daha fazlası var
Hepsi de iyi kadınlardır ve aşkta sadık.)

(F 556-61)

Aslında Aşk Tanrısının itirazı ve anlatıcıya verilen ceza kitapların istenilen söylemi oluşturmada nasıl etkin olabileceğini göstermektedir. Kitaplar çoğu kez, anlatıcının şiirinin başında belirttiği gibi, tek bilgi kaynağı olabilmekte ve bizim dünyaya bakışımızı şekillendirebilmektedir, ancak kitapların sunduğu görüş ve betimlemelerin egemen söyleme hizmet etmesini sağlamak ve bu bağlamda kadınların imajını karalamak veya olumsuzlamak mümkün olmaktadır. Yukarıda gördüğümüz gibi, Bathlı Hatun'un kocası okuduğu kitaplarda anlatılan hikâyelerin doğruluğuna inanmakta ve karısını da buna dayanarak eğitmeye çalışmaktadır. Oysa karısının dinleyicilerine hatırlattığı gibi kitapların sunduğu doğruların mutlak doğrular olması mümkün değildir. Benzer şekilde Aşk Tanrısı da anlatıcıyı sürekliliğini garantilediği kadın tiplerini konusunda daha bilinçli olmaya zorlamaktadır. Çünkü anlatıcı tekrarlamayı seçtiği hikâyelerle belirli doğruların yanında yer almış olmaktadır. Ortaçağ kadını yazılması ve dağıtımında hiç bir etkisi olmayan kitaplardan korkmakta haklıdır. Chaucer da bu korkuyu ve nedenlerini irdelemektedir. Dido'nun hikâyesinde dile getirildiği gibi, kadınların edebiyatı yönlendiren erkeklere fazla güvenmemeleri daha doğru olabilir:

O sely womman, ful of innocence,
Ful of pitee, of trouthe, and conscience,
What maked yow to men to trusten so?
Have ye swich routhe upon hir feined wo,
And han swich olde ensamples yow befor?
See ye nat alle, how they been for-sworn?

(*The Legend of Good Women* 1254-59)

(Ey saf kadın, masumiyet dolu
Acıma duygusu, dürüstlük, vicdan sende
Ne diye erkeklere güvenden öyle
Sahte üzüntülerine kandın böyle)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

O kadar çok örneği varken önünde
Görmüyor musunuz nasıl davrandıklarını.)
(*The Legend of Good Women* 1254-59)

KAYNAKÇA

- BLAMIRE Alcuin (1997). *The Case for Women in Medieval Culture*, Oxford: Clarendon Press.
- BORNSTEIN Diane (1983). *The Lady in the Tower: Medieval Courtesy Literature for Women*, Hamden, Conn.: Archon Books.
- CARRUTHERS Mary (1994). "The Wife of Bath and the painting of lions Afterword", Ed. Ruth Evans and Lesley Johnson, *Feminist Readings in Middle English Literature: the Wife of Bath and All Her Sect*, London: Routledge, 22-53.
- CHANCE Jane (1996). "Introduction", Ed. Jane Chance, *Gender and Text in the Middle Ages*, Gainesville: University Press of Florida, 1-22.
- CHAUCER, Geoffrey (1987). *The Riverside Chaucer*.Ed. Larry Benson, 3rd ed. Houghton Mifflin.
- FERRANTE Joan (1988). "Public Postures and Private maneuvers: Roles Medieval Women Play", Ed. Mary Erler and Maryanne Kowaleski, *Women and Power in the Middle Ages*, Athens: The University of Georgia Press, 213-229.
- FOUCAULT Michel (1975). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, London: Allen Lane.
- HALLISSY Margaret (1993). *Clean Maids, True Wives, Steadfast Widows : Chaucer's Women and Medieval Codes of Conduct*, Westport, Conn.: Greenwood Press.
- JULIAN of Norwich (1978). *Julian of Norwich: Showings*, Trans and Introduction, Edmund College O.S.A. and James Walsh, S.J.. New York: Paulist Press.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

- KEMPE, Margery (1985). *The Book Of Margery Kempe*, Trans. Barry E. Windeatt, New York: Penguin.
- KNAPP Peggy A. (1989). "Alisoun of Bathe and the Reappropriation of Tradition." *The Chaucer Review* 24 (1): 45-52.
- MARTIN Priscilla (1990). *Chaucer's Women: Nuns, Wives and Amazons*, Macmillan.
- PATTERSON Lee (1983). "For the Wyues love of Bathe'. Feminine Rhetoric and Poetic Resolution in the *Roman de la Rose* and the *Canterbury Tales*", *Speculum* 58: 656-95.
- PERCIVAL Florence (1998). *Chaucer's Legendary Good Women*, Cambridge: Cambridge UP.
- RIDDY Felicity (1996). "Mothers Know Best: Reading Social Change in a Courtesy Text", *Speculum* 71:1: 66-86.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*